

Konuşma Eğitimi

Yöntemler-Etkinlikler

Editör: Abdullah ŞAHİN

Abdullah ŞAHİN
Adem İŞCAN
Akif ARSLAN
Behice VARIŞOĞLU
Eren AKSU
Esin YAĞMUR ŞAHİN
Fatih KANA
Firdevs GÜNEŞ
Gülnur AYDIN
Hatice ZORLU KANA
İbrahim HABACI
Mehmet GÜRLEK
Murat ŞENGÜL
Oğuzhan SEVİM
Ömer KOÇER

Editör: Doç. Dr. Abdullah ŞAHİN

KONUŞMA EĞİTİMİ-YÖNTEMLER, ETKİNLİKLER

ISBN 978-605-318-130-9

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2015, Pegem Akademi

Bu kitabın basım, yayın ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik, kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

I. Baskı: Eylül, Ankara, 2015

Yayın-Proje Yönetmeni: Ayşegül Eroğlu

Dizgi-Grafik Tasarım: Gülnur Öcalan

Kapak Tasarımı: Selda Tunç

Baskı: Yorum Basım Yayın ve Matbaacılık Ltd. Sti
İvedik Organize Sanayi Bölgesi Matbaacılar Sitesi
35.Cadde No: 36 - 38 06370
(0312-395 21 12)

Yayıncı Sertifika No: 14749

Matbaa Sertifika No: 13651

İletişim

Karanfil 2 Sokak No: 45 Kızılay / ANKARA

Yayınevi 0312 430 67 50 - 430 67 51

Yayınevi Belgeç: 0312 435 44 60

Dağıtım: 0312 434 54 24 - 434 54 08

Dağıtım Belgeç: 0312 431 37 38

Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60

İnternet: www.pegem.net

E-ileti: pegem@pegem.net

ÖN SÖZ

Konuşma, eğitimin aracıdır. Türkçe eğitiminin temeli ve çıkış noktasıdır. Konuşma, bir eğitim gerektirir mi, elbette ki verilecek cevap “şüphesiz” olacaktır. Konuşmanın doğuştan getirilen bir yeti olduğunu inkâr etmek mümkün değil, bu yetinin doğuştan getirdiğimiz şekliyle de devam etmesi uygun değildir. İletişim anlayışının günümüzde etken oluşunu dikkate alırsak, anlama eğitiminin, anlatım eğitimine bağlı olduğunu da söylemek gerekir. Bu anlatım tarzını beceriye dönüştürmek, günlük hayatımızda olduğu kadar, eğitim hayatımızda da etken hale getirmek, gerek lisans seviyesinde gerekse üst lisanslarda kullanma becerisini de göstermek günümüz üniversite gençliğinin bir görevi olmalıdır.

Dili kullanmanın üç şartı olmalı:

Sesini kullanma, kelime bilgisine sahip olma ve beden dilini iyi bilme. Bunu, kendinde sorgulayan, Türkçenin kurallarıyla, okulda edindiği bilgileri günlük hayatta uygulayan kişilerin, ne iletişimde ne de yaşadığı süre içinde bir sorunu olacağını düşünemeyiz. Okula gitmeyip de dilini çok iyi kullananlar değil, okula gidip eğitim almasına rağmen, dilini kullanamayanların çoğunlukta olması, biz eğitimcileri düşündürüyor ve bize sorumluluk yüklüyor. “**Konuşma ve iletişim**” gibi iki önemli kavramı etkin kılan “**ş**” işteşlik ekinin, karşılıklı anlamını kuvvetlendiren görevini eğitimciler olarak, dikkatten uzak tutamayız. İletişimde “**konuşmanın ve dinlemenin**” faktörlerini bilenler ve bunu kullananlar, hem öğretmenlik süresince hem de günlük yaşamda model olmaya devam edeceklerdir.

Dil bir anlama ve anlatım aracı olduğuna göre, söylenenleri anlamak, dille ilgili çalışmaların başında gelmektedir. Bütün dillerde “**anlama ve anlatımı**” kolaylaştırarak kurallar vardır, bunlar, okullardaki öğretim içinde eğitime dönüştürülmelidir. Duygu ve düşüncelerin tek kişi tarafından ortaya konmasına “söyleme”; en az iki kişi arasında ifade edilmesine “konuşma” diyebiliriz. Bu tanımlardan hareketle, çağımız toplumlarında konuşmanın bir sanat olarak, yaşayışımızın bütün alanlarında etkili olduğunu söyleyebiliriz. Günümüz teknolojisi içinde (televizyon, radyo, internet v.s gibi) geniş kitlelerle doğrudan ilişki kurma kolaylığını yakalamış olan insanoglu; gerek “**beden dili**” gerek “**anlam bilimi**” gerekse “**gösterge bilimi**” adı verilen bilimlerle de “mesajın” anlatımında konuşmaya yönelik adımları çok iyi kullanarak, konuşma becerisini çok üst seviyelere çıkarabilir.

Yukarıdaki açıklamalarımızdan hareketle, hazırlanan bu eğitim kitabında ele alınan konular, dikkatle incelenip yoruma gidildiğinde beceriye dönüştürülebilecek anlayışta olduğunu görmek mümkündür. Eğitim Fakültelerinin tüm bölümlerinde kullanılabileceği gibi diğer fakülte ve bölümlerde de kullanılıp yararlanılması mümkündür.

Eğitimin her kademesinde görev yapan bir Türkçe eğitimcisi olarak, “**konuşmanın**” anlama eğitiminin kapısını aralamada etken olduğunu bir kez daha vurgulamak istiyorum. Benim, emekli öğretim üyeliğine adım attığım bu günlerde,

yeni baskısı yapılacak olan ve editörlüğünü bölümümüz öğretim üyesi Doç. Dr. Abdullah Şahin'in yaptığı bu eğitim kitabına ÖN SÖZ yazmanın bir nezaketten ziyade, eğitimci gözüyle katkı olacağına inanarak, yazmanın zevkini tattım diyebilirim. Bana, bu zevki tattırma nezaketini gösteren değerli mesai arkadaşım, Abdullah Şahin'e teşekkür ediyorum. Kitabın hazırlanmasında bölümlerle katkı sağlayanları da kutluyorum. Bu eserden yararlanacaklara da başarı diliyorum... Yararlanarak, zararlarımızın giderilmesi dileğiyle...!

01.08.2015

Yrd. Doç. Dr. Hayrettin Parlakyıldız

BÖLÜMLER VE YAZARLARI

1. Bölüm: *İletişim, Konuşma ve Konuşmayla İlgili Temel Kavramlar*

Doç. Dr. Adem İŞCAN

(Gazi Osman Paşa Üniversitesi, Eğitim Fakültesi,
aiscan@atauni.edu.tr)

2. Bölüm: *Türk Eğitim Programlarında Konuşma Eğitimi*

Doç. Dr. Esin YAĞMUR ŞAHİN

(Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Fakültesi,
esinsahin25@gmail.com)

Hatice ZORLU KANA

(Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü,
ecrin.86@hotmail.com)

3. Bölüm: *Diksiyon, Ses Bilgisi ve Ses Eğitimi*

Doç. Dr. Adem İŞCAN

(Gazi Osman Paşa Üniversitesi, Eğitim Fakültesi,
aiscan@atauni.edu.tr)

4. Bölüm: *Konuşma Türleri ve Konuşmada Nezaket Kuralları*

Doç. Dr. Esin YAĞMUR ŞAHİN

(Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Fakültesi,
esinsahin25@gmail.com)

Yrd. Doç. Dr. Behice VARIŞOĞLU

(Gaziantep Üniversitesi Nizip Eğitim Fakültesi,
bvarisoglu@hotmail.com)

5. Bölüm: *Konuşmada İkna ve Motivasyon*

Yrd. Doç. Dr. Mehmet GÜRLEK

(İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi,
mehmetgurlek@gmail.com)

6. Bölüm: *Konuşma Öğretiminde Uygulanan Yaklaşım ve Modeller*

Prof. Dr. Firdevs GÜNEŞ

(Bartın Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, firdevsgunes@bartin.edu.tr)

7. Bölüm: *Konuşma Becerisinin Geliştirilmesinde Kullanılabilecek Etkinlik Örnekleri*

Doç. Dr. Akif ARSLAN

(Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi,
akifarslan78@mynet.com)

Yrd. Doç. Dr. Oğuzhan SEVİM

(Atatürk Üniversitesi, Eğitim Fakültesi,
oguzhan-sevim@windowslive.com)

8. Bölüm: Konuşma Hataları

Yrd. Doç. Dr. Mehmet GÜRLEK

(İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi,
mehmetgurlek@gmail.com)

Okt. Eren AKSU

(Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Rektörlük Türk Dili Bölümü,
eren1725@hotmail.com)

9. Bölüm: Konuşmada Beden Dili

Doç. Dr. Abdullah ŞAHİN

(Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Fakültesi,
abdsahin25@hotmail.com)

Arş. Gör. Gülnur AYDIN

(Atatürk Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, gulaydin25@hotmail.com)

10. Bölüm: Konuşma Metni ve Konuşma Materyalleri Hazırlama

Yrd. Doç. Dr. Murat ŞENGÜL

(Neuşehir Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, msengul2323@hotmail.com)

11. Bölüm: Hitabet Sanatı ve Türk Eğitim Sisteminde Hitabet

Yrd. Doç. Dr. Fatih KANA

(Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Fakültesi,
fatihkana@hotmail.com)

Dr. Ömer KOÇER

(Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Fakültesi,
omerkocer@comu.edu.tr)

12. Bölüm: Konuşma Kaygısı

Doç. Dr. Abdullah ŞAHİN

(Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Fakültesi,
abdsahin25@hotmail.com)

Yrd. Doç. Dr. Fatih KANA

(Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü,
fatihkana@hotmail.com)

13. Bölüm: Etkili Eğitim Yönetiminde İletişim ve Konuşma Faktörü

Yrd. Doç. Dr. İbrahim HABACI

(Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, ibrhabaci@
hotmail.com)

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	iii
Bölümler ve Yazarları.....	v

1. BÖLÜM

İLETİŞİM, KONUŞMA VE KONUŞMAYLA İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

Konuşmanın Doğuşu.....	1
İletişim nedir?	3
İletişim ve Konuşma.....	4
Konuşma Eğitimle Geliştirilebilir mi?.....	5
Konuşmanın İnsan Hayatı İçin Önemi ve Konuşma Eğitiminde Öğretmenin Rolü	7
Temel Dil Becerileri İçerisinde Konuşmanın Yeri ve Önemi	10
Söz Varlığı ve Konuşma Becerisi Arasındaki İlişki.....	13
Konuşmanın Diğer Dil Becerileriyle İlişkisi.....	15
Konuşmayla İlgili Temel Kavramlar	22
Kaynakça.....	25

2. BÖLÜM

TÜRK EĞİTİM PROGRAMLARINDA KONUŞMA EĞİTİMİ

Giriş.....	29
Okul Öncesi Eğitimi Programında Konuşma Eğitimi.....	30
36-72 Aylık Çocukların Eğitimleri İçin Belirlenen Amaçlar ve Kazanımlarda Konuşma Eğitimi	31
İlköğretim (1-5) Türkçe Dersi Öğretim Programında Konuşma Eğitimi.....	36
İlköğretim (6-8) Türkçe Dersi Öğretim Programında Konuşma Eğitimi.....	38
Öğrenme Alanı: Konuşma	39
Konuşma Eğitiminde Yöntem ve Teknikler	41
Ortaöğretim (9-12) Türk Edebiyatı Dersi Öğretim Programında Konuşma Eğitimi....	44
Ortaöğretim Türk Edebiyatı Programında Konuşma Eğitimi ile İlgili Kazanımlar	45
Ortaöğretim (9-12) Dil ve Anlatım Dersi Öğretim Programında Konuşma Eğitimi....	46

Ortaöğretim Dil ve Anlatım Dersi Öğretim Programında Konuşma Eğitimi İle İlgili Kazanımlar.....	47
Yükseköğretimde Konuşma Eğitimi	52
Sonuç.....	57
Kaynakça.....	58

3. BÖLÜM

DİKSİYON, SES BİLGİSİ VE SES EĞİTİMİ

Diksiyon Nedir?.....	59
Diksiyon ve Etkili Konuşma.....	60
İyi Bir Konuşmada Olması Gereken Nitelikler	61
Konuşma Hızı.....	64
Mekâna Göre Ses Yüksekliğinin Ayarlanması.....	65
Türkçenin Ses Özellikleri	66
Türkçe Yazıldığı Gibi Konuşulur Mu/ Okunur Mu?.....	83
Konuşmayı Oluşturan Etmenler ve Ses Kalitesini Geliştirmenin Yolları	88
Kaynakça.....	116

4. BÖLÜM

KONUŞMA TÜRLERİ VE KONUŞMADA NEZAKET KURALLARI

Konuşma Türleri.....	120
Konuşmada Görgü ve Nezaket Kuralları	141
Kaynakça.....	144

5. BÖLÜM

KONUŞMADA İKNA VE MOTİVASYON

İkna Kavramı	145
Motivasyon Kavramı.....	146
İkna Edici Konuşma Yapıları	147
Hedef İzleyici	148
Hedef İzleyicinin Duygularına Seslenme.....	149
Kaynakça.....	150

6. BÖLÜM

KONUŞMA ÖĞRETİMİNDE UYGULANAN YAKLAŞIM VE MODELLER

Giriş.....	151
Temel Kavramlar	152
Konuşma Nedir?.....	152
Özellikleri.....	155
Önemi ve Yararları.....	156
Yaklaşım ve Modeller.....	157
Geleneksel Yaklaşım	157
Bilişsel Yaklaşım	160
Yapılandırıcı Yaklaşım	162
Konuşma Öğretimi.....	164
Amaçlar	164
Teknikler.....	165
Konuşma Becerilerini Geliştirme.....	167
Konuşma Öncesi Aşama	167
Konuşma Aşaması.....	171
Konuşma Sonrası Aşama.....	174
Ülkemizdeki Uygulamalar	174
Kaynaklar.....	175

7. BÖLÜM**KONUŞMA BECERİSİNİN GELİŞTİRİLMESİNDE KULLANILABİLECEK
ETKİNLİK ÖRNEKLERİ**

Konuşma Becerisinin İnsan Hayatındaki Yeri ve Önemi.....	178
Konuşma Becerisinin Diğer Temel Dil Becerileriyle İlişkisi	181
2005 İlköğretim Okulları Türkçe Dersi Öğretim Programında Konuşma Becerisi.....	185
Konuşma Becerisini Geliştirmeye Yönelik Etkinlikler	188
Bizimkiler	188
Bizim Ustanın Mutfağından	189
Ben Bir Rehberim.....	189
Çapraz Sorgu.....	190
Beni Affeder misin?	190
Çözüm Yolları.....	191
Bana Bir Masal Anlat	192
Ben Olsaydım.....	192
Resimlerle Efsane	193
Dil Yâresi	193
Hakkımı Arıyorum	194
Güzel Bir Gün.....	195
Münazara.....	195
Tatilde Ne Yaptım?	196
İtiraf Ediyorum.....	196
Haydi, Bir Şiir Okuyalım.....	197
Konuşma Metnimi Hazırlıyorum	198
Konuşmacıyı Değerlendiriyorum	199
Tekerleme Söylüyorum.....	200
İtiraz Ediyorum	201
Hangi İstasyondayım?.....	202
Altı Şapka	202
Tarihte Bugün	203
Sessiz Sinema	204
Fıkra Canlandırma.....	204
Sihirli Bir Lambam Olsaydı	205
Kaynakça.....	205

8. BÖLÜM

KONUŞMA HATALARI

Telaffuz (Boğumlama, Artikülasyon) Bozuklukları.....	209
Mahalli Söyleyişle Konuşma.....	211
Vurgu, Tonlama, Ritim, Duraklama Hataları.....	213
Vurgu Hataları.....	213
Tonlama Hatası.....	215
Ritim Hatası.....	215
Duraklama Hatası.....	216
Kelime Hazinesinin Yetersizliği.....	217
Konuşma Sırasında Gereksiz Vücut Hareketleri Yapma.....	217
Kaba ve Argo Sözcükler Kullanmak.....	218
Kaynakça.....	223

9. BÖLÜM

KONUŞMADA BEDEN DİLİ

Giriş.....	226
Sözsüz İletişimin Öğeleri.....	226
Vücudun Duruş Biçimi (Postür).....	227
Jestler ve Mimikler.....	227
Göz Hareketleri.....	229
Giyim / Renkler/ Makyaj.....	231
Zaman ve Mekan Kullanımı.....	231
Mesafe.....	232
Sık Yapılan Beden Dili Hataları.....	232
Kaynakça.....	234

10. BÖLÜM

KONUŞMA METNİ VE KONUŞMA MATERYALLERİ HAZIRLAMA

Giriş.....	235
Konuşma Metni Nasıl Hazırlanır?.....	236
Malzemeyi Toplama Teknikleri.....	237
Malzemeyi Düzenleme Teknikleri.....	238
Farklı Konularda ve Özel Günler İçin Konuşma Metni Örnekleri.....	245
Kaynakça.....	254

11. BÖLÜM

HİTABET SANATI VE TÜRK EĞİTİM SİSTEMİNDE HİTABET

Hitabetin Unsurları.....	257
Hitabetin Çeşitleri.....	260
Hitabet Sanatının İlkeleri.....	261
Aristo ve Hitabet Sanatı.....	263
Cicero ve Hitabet Sanatı.....	263
Farabi ve Hitabet Sanatı.....	264
Türk Eğitim Sisteminde Hitabet Sanatı.....	264
Kaynakça.....	269

12. BÖLÜM

KONUŞMA KAYGISI

Kaygı Nedir?.....	271
Kaygı Türleri.....	272
Kaygı Kavramının Farklı Yaklaşımlara Göre Açıklanması.....	273
Kaygının Nörobiyolojisi.....	274
Kaygı ve Dikkat.....	275
Kaygının Nedenleri.....	275
Korku Nedir?.....	276
Kürsü Korkusu.....	276
Kürsü Korkusunun Sebepleri.....	277
Kürsü Korkusunu Yenmenin Yolları.....	277
Kürsü Korkusu Yaşayan Ünlüler.....	278
Sonuç.....	279
Kaynakça.....	280

13. BÖLÜM**ETKİLİ EĞİTİM YÖNETİMİNDE İLETİŞİM VE KONUŞMA FAKTÖRÜ**

Özet	285
Giriş.....	286
İletişimin Önemi	286
Amaç	288
Yönetim Açısından İletişim.....	289
Eğitim ve Öğretim Açısından İletişim.....	291
Sınıf Ortamında İletişim	292
Eğitimci ve Öğretmenlerimize Bazı Önerilerimiz	293
Öğretme – Öğrenme Sürecini Etkili Kılmaya Yönelik İletişim Boyutlu Öneriler.....	294
Kaynakça.....	296

1. BÖLÜM

İLETİŞİM, KONUŞMA VE KONUŞMAYLA İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

Doç. Dr. Adem İŞCAN

(*Gazi Osman Paşa Üniversitesi, Eğitim Fakültesi,*
aiscan@atauni.edu.tr)

Konuşmanın Doğuşu

İnsanın nasıl, ne zaman, hangi dili konuştuğu, ilk önce hangi sözcüğü söylediği hep merak edilmiştir. Bu soruların yanıtlanması çok zordur. Yazılı metinler ancak, yakın bir geçmişin aydınlatılmasına olanak vermektedir. En eski belgeler sayılan Sümerce metinler bile bundan 5500 yıl öncesine ışık tutmaktadır. İlk insanlar ise bundan daha önceki dönemlerde yaşamışlardır. Zaten ilk önce dilin birinci kolu sayılan konuşmanın doğduğu, sonra bunun simgesel göstergesi olan yazının kullanıldığı güçlü bir varsayımdır.

Konuşmanın doğuşu, doğrudan dilin doğuşuyla ilgilidir. Bu yüzden dilin doğuşu konusu öncelikle ele alınacaktır.

Dille ilgili ilk sistematik görüşlere eski Yunan felsefesinde rastlanmaktadır. Herakleitos (İ.Ö. V.yy), akıl ve sözü evrenin ve insanın bilgisinin temel ilkesi olarak belirlerken metafizik bir görüş geliştirir, dil felsefesinin doğa felsefesinden ayrılmasında öncü olur. “Dili anlamak demek evreni anlamak demektir”, (Zıllıoğlu, 1993, s. 123) diyen Herakleitos evrenin anlaşılmasını dilin anlaşılmasına bağlar.

İ.Ö. V. yy’da Herodot (1973, s. 103) kitabında dilin doğuşu konusunda Mısır hükümdarının yaptığı bir deneyi anlatır: VII. yy’da Mısır hükümdarı Psammetikos hiçbir şey duymadan büyüyen bir insanın niçin ve hangi dilde konuştuğunu merak etmiştir. Bunu öğrenmek için de bir çobana, rastgele iki tane yeni doğmuş çocuk verir, bunların ağıla konmasını ve büyütülmesini emreder. Çocukların yanında kimse ağızını açıp tek söz söylemeyecek, çocuklar ayrı bir odada kendi başla-

rına büyüyeceklerdi; çoban, belli saatte keçileri alıp yanlarına götürecektir süt içirip iyice doyuracak, sonra kendi şlerine bakacaktı. Yine bir gün çocukların karınlarını doyurmak için odaya giren çoban önünde diz üstü duran iki çocuğun ellerini uzatarak “Bekos!” diye bağırdıklarını görür. Bu durum birkaç gün daha böyle devam edince çoban çocukları hükümdarın huzuruna çıkartır. Psammetikos da çocukların “Bekos” dediğini duyar. “Bekos” Phrygia (Frigya) dilinde “ekmek” demektir. O zaman Psammetikos konuşmanın gereksinimden doğduğu ve konuşulan ilk dilin Frigya dili olduğu kanısına varmıştır. Konuşulan ilk dilin Sümerce, Almanca, Fransızca, Türkçe v.b. olduğunu kabul eden görüşler de vardır.

Bu gibi denemeler daha sonraki yıllarda da yapılmıştır. O dönemdeki ilkel denemelerin sonuçlarının doğru olmadığını belirten günümüz bilimsel araştırmalarında ise hiçbir söz duymadan büyüyen bir çocuğun konuşamayacağı yönünde veriler elde edilmiştir.

Dilin dolayısıyla konuşmanın doğuşuyla ilgili birçok kuram ileri sürülmüştür. Bu kuramlardan bazıları şunlardır:

Yansıtma kuramı: Bu kuram konuşmanın insanın doğadaki sesleri taklit etmesinden doğduğunu savunur. Hav hav, şırıl şırıl, miyav, me vb. doğada bulunan seslerin insanlar tarafından tekrarlanması konuşmayı oluşturmuştur. Bu kurama göre hav hav sesi köpek, şırıl şırıl sesi su, miyav sesi kedi sözcüklerinin kaynağıdır. Bu ise ancak kökenbilimin sözcüklerin en eski biçimlerini araştırmasıyla kanıtlanabilir. Bu kuram ileri sürüldüğü dönemde Sokrat, Platon gibi düşünürlerin karşıt görüşleriyle çürütülmeye çalışılmışsa da yandaşlar da bulmuştur.

Ünlem kuramı: Bu kuram ileri süren Demokritos konuşmanın insanın duygusal yapısıyla bağlantısı olduğunu savunmuştur. Bu kuramın diğer temsilcileri: Epicuros, Lucretus, Vico, Rousseau’dur. 1970’lerde bir Sovyet bilim adamı da bu kuramı savunur. Bu kurama göre dilin temeli, insanın ilkel coşkularının bilinçsiz anlatımlarıdır. İlkel insan, coşkusu bir takım davranışlarla dışa vururken, bu davranışların coşkusu anlatmaya yetmediği yerde sesler çıkartmaya başlamıştır. İşte bu sesler gelişerek dili oluşturmuştur.

Bu kuramı savunanlar olduğu gibi karşı görüşler de üretenler olmuştur. 1769 yılında Alman Herder “Rousseau’nun söylediğini hayvanlar da yapıyor; ama konuşmıyorlar.” diyerek kuramı çürütmeye çalışmıştır. Herder’e göre, dil düşüncenin ürünüdür. Bu ise sadece insana özgüdür. Dil Tanrı vergisi değildir. Diğer yetenekler gibi bir yetenektir. İnsanlar konuşma yeteneğiyle doğar. İnsanın konuşması düşünceden, hayvanınki ise içgüdüdendir. Herder, dil-düşünce arasında sıkı bir bağın olduğunu vurgulayarak konuşmanın ünlemlerden doğduğunun kabul edilemeyeceğini belirtir.

İş kuramı: Bu kurama göre konuşma insanların birlikte iş yaparken çıkardıkları seslerden doğmuştur. İş yapılırken tek düzelikten kurtulmak, birlikte çalışmayı güdülemek, canla başla çalışılmasını sağlamak için insanların çıkardıkları “ha, hı, he, ho, hu, eh” gibi birtakım sesler konuşmanın temelini oluşturur. Bu kuram da konuya tam bir açıklık getirememektedir.

Beden dili kuramı: Bu kurama göre insan anlaşmak için el-kol hareketleri yaparken birtakım sesler de çıkartır. İnsan hareketle ses arasında bağlantı kurduğu zaman konuşma doğmuştur. Bu kuramın temel dayanağı günümüz insanının bile konuşurken el kol hareketlerinden yararlanmasıdır. Kuramın savunucularından Sir Richard Paget (Taşer, 1992, s. 32) bu konudaki görüşlerini şöyle dile getirir: “İnsanı, konuşmaya iten temel neden, elleriyle yeterince konuşmamak değildi; çünkü bu işi vücut hareketleriyle de rahatça yapabiliyordu. Ellerini sürekli avda ve ekim-dikimde kullanacağı araçları yapmakta kullanırken düşüncelerini anlatacak başka yöntemler bulmak, sözgelimi, dil ve dudaklarından yararlanmak zorunda kalmıştır. Böylece elle yapılan hareketlerin yerini giderek ağızın, dilin, dudakların hareketleri, hareket biçimleri almıştır.”

Toplumsal denetim kuramı: Bu kuram konuşmanın insanın kendi dışındaki kişileri denetim altına alarak kişisel gereksinimlerini karşılama isteği sonucunda doğduğunu ileri sürer. Bu kuramın ilginç yanı şudur: Konuşma, insanın coşkusal deneyleri, yaşamı ile rastgele eyleminden doğmuştur; bu eylem, simgesel bir yoldan, öteki bireylerin davranışlarını denetim altına almak, kendi kişisel istekleriyle gereksinmelerini doyumak amacına yöneliktir (Weaver ve Ness, 1957) (<http://www.turkceciler.com/konusma.html>).

Tevhidî Dinlere Dayalı Kuram: Hıristiyanlık, Müslümanlık, Musevilik gibi tek tanrı inancına sahip dinler, ilk insanın ve Tanrının ilk elçisinin Hz. Âdem Peygamber olduğu inancında birleşirler. Buna göre sorumluluk sahibi olarak dünyaya gönderilen ilk insan/insanlara temel ihtiyaçlarını karşılayabilecek kadar konuşma özelliği ve yeteneği verilmiştir. İnsanoğlu kendisine verilen bu yeteneği zaman içerisinde geliştirmiştir. Bu kuramı destekleyen araştırmalar ve makaleler yayımlanmıştır (Kılınç, 2011: 6).

Görüldüğü gibi dilin doğuşu ile ilgili kuramlara dikkat edilirse, bütün kuramlar dilin konuşma dili olarak ortaya çıktığını kabul etmektedir.

İletişim nedir?

İletişim, iletilen bilginin hem gönderici hem de alıcı tarafından anlaşıldığı ortamda bilginin bir göndericiden bir alıcıya aktarılma sürecidir. Organizmaların çeşitli yöntemlerle bilgi alışverişi yapmalarına olanak tanıyan bir süreçtir. İletişim tüm tarafların üzerinden bilgi alışverişi yapılacak ortak bir dili anlamalarına ihtiyaç duyar.

Belirli mesajların kodlanarak bir kanal aracılığıyla bir kaynaktan bir hedefe/alıcıya aktarılması sürecidir. Örneğin bir konuşmacı (kaynak) ortak bir dil aracılığıyla (örn. Türkçe) kodladığı belirli kelimeleri (mesaj/ileti) ses dalgaları ve hava yoluyla (kanal) dinleyiciye/alımlayıcıya (hedef) aktarır. Bu süreçte geribildirim hedefleniyorsa, iletiyi gönderen *başat kaynak*, hedef/alımlayıcı ise *sonat kaynak* olarak tanımlanır.

İletişimi açıklamak için altı temel öge kullanılır:

- Kaynak (Gönderici)
- Alıcı (Hedef)
- İleti (Mesaj)
- Bağlam (Ortam)
- Dönüt (Geri bildirim)
- Kanal (Araç)

Gönderici, duygu düşünce ve isteğin aktarılmasında sözü söyleyen kişi veya topluluklara denir. **Alıcı**, iletilen sözü alan kişiye veya topluluğa denir. Aynı şekilde **ileti**, gönderici ile alıcı arasında aktarılmakta olan duygu, düşünce ya da isteğe denmektedir. Bu temel iletişimin gerçekleştiği ortama **bağlam**; gönderici ile alıcı arasındaki iletinin gönderilme şekline kanal denmektedir. Eğer varsa iletiye verilen her türlü yanıt da **dönüt** olarak adlandırılmaktadır. Eğer sistemde bir tür şifreleme söz konusuysa ve konuşan iki kişinin birbirini anladığı seslerden oluşan ve belli kuralları olan her doğal dile de **kod** denir (<http://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0leti%C5%9Fim>).

İletişim ve Konuşma

Konuşma, bireyler ve birey-toplum arasında cereyan eden sözlü iletişim olarak tanımlanabilir (Özby, 2003). Bireyin diğer insanlarla dil yoluyla kurduğu iletişimin bir boyutunu oluşturan konuşma, sözel olarak duygu ve düşünce alış-verişidir. Bu bakımdan konuşmayı bireyler arasında yaşantıların sözlü olarak paylaşılması süreci olarak tanımlamak da mümkündür.

Bir anlaşma ve yakınlaşma aracı olan konuşma; göze ve kulağa hitap eden daha nice anlaşma araçları bulunduğu halde düşüncelerin ve duyguların ifadesinde insanlığın varlığından beri öneminden hiçbir şey kaybetmemiştir. Araştırmalar, insanların bir gününün % 50 ila % 80'lik bir bölümünü iletişim kurarak; iletişim kurma zamanlarının da ortalama % 45'ini dinleyerek, % 30'unu konuşarak, % 16'sını okuyarak % 9'unu ise yazarak geçirdiğini ortaya koymaktadır (Nalıncı, 2000). Televizyon ve radyo teknolojisindeki gelişmelerle beraber konuşma ve dinlemenin insan hayatındaki önemi daha da artmıştır.

Konuşma, insanın toplumsal hayatında başarı ya da başarısızlığını belirleyen temel aktörlerden biridir. Konuşma günümüzde demokratik hayatı oluşturmada önemli bir faktör olduğu gibi demokratik bir toplumda vazgeçilmeyecek en temel bireysel hak ve görevdir (Temizyürek vd., 2007).

İnsanın başarısını, iş, eğitim ve özel hayatında büyük ölçüde etkileyen, yönlendiren faaliyet, bireyler ve birey-toplum arasında cereyan eden sözlü iletişim olarak adlandırabileceğimiz konuşmadır. İletişim ne kadar etkili, düzenli ve açık olursa aynı oranda başarı sağlanır. Başarılı iletişimin anahtarı ise güzel konuşma, anlaşılır olma ve sesi etkili kullanmadır.

Özellikle iletişim becerilerinin geliştirilmesi açısından konuşma ve konuşmanın etkileyici gücü yoluyla elde edilen başarı, bireylerin yaşam niteliğiyle doğru orantılı sayılmaktadır. Bu nitelik gerek iş, gerekse özel yaşam boyutunda bireylerin güçlü iletişim kurmaları yoluyla değer kazanacaktır (Kurudayıoğlu, 2003: 289).

İnsanın sosyal ilişkilerini sürdürebilmesi için en fazla ihtiyaç duyduğu beceri olan konuşma, günlük hayatın ayrılmaz bir parçasıdır. İletişim konusunda yapılan araştırmaların sonuçları, konuşmanın iletişimde ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Ne yazık ki taşıdığı öneme rağmen bu dil becerisinin geliştirilmesi için yapılan çalışmalar yeterli değildir (Uçgun, 2007: 59).

Konuşma Eğitimle Geliştirilebilir Mi?

Konuşma, çağlar boyunca insanın insanla ilişkilerini düzenlemede, kişilerin birbirini etkilemede önemli bir yere sahip olmuştur (Sever, 1997: 20) ve bu önem günümüzde kitle iletişim araçlarının da yaygınlaşması ile daha da artmaktadır. Bireyin diğer insanlarla dil yoluyla kurduğu iletişimin bir boyutunu oluşturan konuşma bir duygu, düşünce alışveriştir. Bu anlamıyla bireyler arasındaki yaşantıların paylaşılması sürecidir. Çağımızda da demokratik yaşamı oluşturmada bir etken olduğu gibi, demokratik bir toplumda vazgeçilmeyecek en temel bireysel hak ve görevdir.

Her beceri gibi konuşma becerisi de eğitimle gelişir. Konuşma eğitiminden kasıt, insanın duygu, düşünce ve isteklerini anlatır hale gelmesidir. Çocuklar belli konuşma alışkanlıkları edinerek okula gelirler. Ailenin gelenek görenek ve alışkanlıkları sınırı içinde gelişen bir konuşma eğitiminden geçirilirler (Sever,1997: 20). Okul çağının başından itibaren de çocuğun konuşma becerisindeki eksiklikler ve yanlışlıklarının düzeltilmesi ve konuşmasının geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

Sözlü iletişimdeki başarı düzeyinin etkin dinleme ve konuşmaya bağlı olmasına karşılık az gelişmiş konuşma ve dinleme yeteneklerimiz iletişimi olumsuz yönde etkilemektedir. İletişim söylenen kelimelerin yanı sıra sesin yüksekliği, tonu ve vurgulaması, konuşmanın hızı, nefes alıp verme biçimi, duraklama, yüz ifadesi, göz hareketleri ve duruş biçimi, kişiler arasındaki mesafe, jest ve mimikler, giyim tarzı gibi unsurları da içermektedir. Bütün bunlar konuşmanın fiziksel ve zihinsel unsurlarını kapsayarak konuşmanın karmaşık yapısını oluşturmaktadır. Konuşma eğitiminin insan hayatındaki önemli rolü olduğunu gözden uzak tutmadan, etkili ve güzel bir konuşma eğitimi zihinsel ve fiziksel boyutları dikkate alınarak ve bu temel üzerinde yapılmalıdır. İyi konuşan bir birey kendini tam ve doğru olarak ifade edebilir. Ana dili eğitimi derslerinin bir amacı da, öğrencilere düşünce ve duygularını dil kurallarına uygun, doğru ve etkili biçimde sözlü olarak anlatma becerisi kazandırmaktır.

Konuşma eğitim ve öğretim faaliyetlerinin de temelinde yer alır. Öğretmen-öğrenci arasındaki bilgi alışverişi, açıklama, anlatma, değerlendirme en çok konuşma aracılığıyla yapılır. Konuşma yetisi doğuştan getirilir fakat doğru ve etkili konuşma eğitim ile elde edilen bir beceridir. Etkili ve güzel konuşma eğitiminin geliştirilmesi bireylerin toplum halinde yaşamalarında çok büyük bir öneme sahiptir. Bu sebepten dolayı konuşma becerisinin geliştirilmesinde ana dili öğretmenlerine büyük sorumluluk düşmektedir. Konuşma becerisinin geliştirilmesi, tıpkı yazma becerisinde olduğu gibi belli bir takım kuralları ezberlemeye dayalı bir çalışma ile sağlanamaz; bol bol uygulama yapmak gerekir.

Aslında “dil sanatları” olarak da adlandırılan anlama (okuma-dinleme) ve anlatma (konuşma-yazma) becerileri bir bütündür. Birini diğerinden ayırmak mümkün değildir. Anlatım etkinliğine geçilmeli sözlü ya da yazılı anlatıma girilmelidir.” Dört dil becerisi için çalışmalar bir ders etkinliği içinde gereken yerlerde geçişler sağlanarak yapılmalıdır. Ana dili dersinde öğrenciye anlama (dinleme-okuma), anlatma (konuşma-yazma) ve dil bilgisi alanlarıyla ilgili davranışların kazandırılması amaçlanır. Bu etkinliklerin girişikliği nedeniyle, öğretmenin, yeri geldikçe bir etkinlikten ötekine ustaca geçiş yapması gerekir.

Konuşma eğitiminin diğer dil becerilerinden ayrılamayacağı gerçeği de göz önüne alınırsa konuşma eğitimine ayrı ders saati verilmese de konuşma eğitimine gereken hassasiyet gösterilmelidir. Bunun için de en büyük sorumluluk ana dili öğretmenlerine düşmektedir. Ustalıkla etkinlikler arasında geçişleri yapabilmeli, seviyeye göre konuşma eğitimi amaçlarına yönelik çalışmalarına yeri geldiğinde yer verebilmelidir (Özbay, 2005 a: 178).